

בס"ד

"אל תפרוש מן הציבור"

שיעור א'

מטרות:

1. הלומדים יפנימו את משמעות הערך של "כל ישראל ערביין זה לזה", והמשמעות של פרישה מן הציבור.

2. הלומדים יפתחו תחושת אחריות וערבות הדדית כלפי הזולת וכלפי כלל ישראל בנוגע לרווחת החיים והחוסן הרוחני, האמוני והדתי.

3. הלומדים יסיקו שהערבות וההשתתפות בכלל ישראל הינה הכרחית ועליהם לקחת אחריות בה.

¹המורה קושרת את ידי התלמידות זו לזו באמצעות סרט. חלק מהקשרים יהיו הדוקים יותר וחלקם רפויים יותר. חלק מהשיעור יתנהל בצורה זו. המורה תיתן משימות כבדרך אגב: (לנקות את הלוח בשיעור, לסדר את הארון הכתתי). כשכל הבנות קמות לביצוע המשימה, המורה מבקש- בקשתי רק ממך, מדוע כולן קמות? וכו'). באופן זה בת המרימה יד תצטרך להיעזר בחברתה ובת שתמצא לפרוש תהיה תלויה בכולן.

המורה תשאל-מה חשת?

אם היה כל כך קשה מדוע לא קמת ועזבת?

(הייתי חלק מכולן, הייתי צריכה להיות רגישה ולהתחשב, כשהייתי –

צריכה לקום או להרים יד הייתי צריכה להיות זהירה לא לפגוע בחברתי

ולא להכאיב לה וכו').

שלב ב'

נקרא את תחילת מגילת רות יחד

“וַיְהִי בַיָּמִי שֶׁפֶט הַשִּׁפְטִים וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה לְגוֹר בְּשָׂדֵי מוֹאָב הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו. ב וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נָעֲמִי וְשֵׁם שְׁנֵי-בָנָיו מְחִלּוֹן וְכָלְיוֹן אֶפְרָתִים מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה וַיָּבֹאוּ שָׂדֵי-מוֹאָב וַיְהִיו-שָׁם (רות א,א).

מטלה

*שקפי מה אומר לנו הכתוב?²

*חשבי על אחת מהדמויות בסיפור ושאלי אותה שאלה חשובה שאינה ברורה לך ביחס להתנהלותה.

*היכנסי לראש של אחת מהדמויות: אלימלך, נעמי, איש מבית לחם או אחר, וכתבי מכתב קצר בגוף ראשון, בו היא מסבירה מדוע נהגה כפי שנהגה, מהם מניעיה וכוונותיה³

נערוך דיון ונעזר בשאלות מנחות⁴

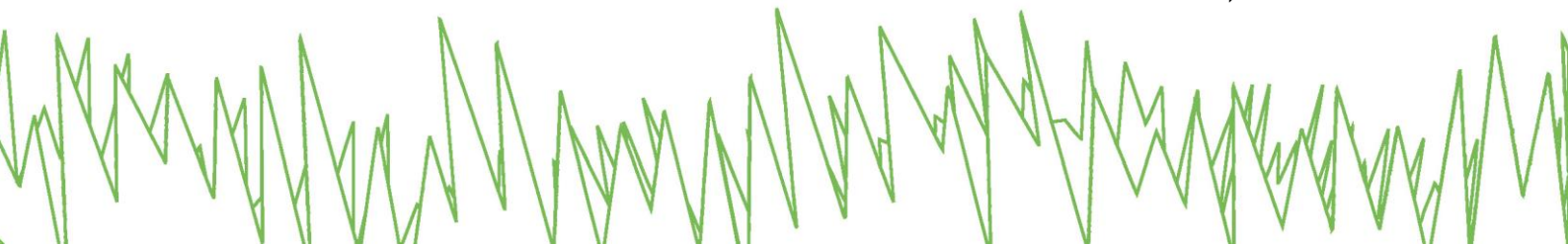
- איש מבית לחם אשתו ובניו עזבו את ארץ ישראל לגור בשדי מואב בעקבות הרעב.

* מדברי הכתוב לכאורה אין כאן בעיה אז למה מסופר לנו מעשהו של אלימלך?

- אמנם העזיבה היא לגיטימית כדי שלא ימותו הוא ומשפחתו ברעב, אך, בכל

עזיבה יש סוג של נטישה של האחרים בצרה המשותפת.

* מיהו אלימלך לדעתכם ומדוע מיוחד (לשלילה) מעשהו?

- מדובר באחד מנכבדי הארץ שנטש את הקהילה וירד מארץ ישראל אל ארץ נכר.

**** לפני שנחזור אל האיש ומעשהו נתייחס למצב שגרם לו לרדת מהארץ - הרעב.**

***מהי לדעתכם הסיבה שהקב"ה מביא רעב על הארץ?**

- בק"ש מוזכר: "וחרה אף ה' בכם ועצר את השמיים..." מכאן למדים שהסיבה

התנהגות שלא בדרך התורה של העם, שבעקבותיה יש רעב בארץ ומטרת הקב"ה

לגרום לעם להתפלל ולבקש רחמים על נפשם ויפשפשו במעשיהם.

עתה נחזור אלימלך.

*** מה עשה כאן אלימלך?**

- פרש מן הציבור וראה עצמו נבדל מהקהילה.

*** מה הוא חשב לעצמו כשהתנהג כך?**

-אולי שהצרות הם של ישראל וזה לא קשור בו ובמעשיו?

- אולי חשב שהוא מורס מעם והיותו אדם מוסרי חטאו של האיש הפשוט לא קשור

אליו?

***מה דעתכם האם נטישה שלו היא רק של עצמו או שמא הוא גם נמלט מאחריות קולקטיבית?**

- יתכן שהוא פרש במחשבה שאת נפשו הוא הציל והוא לא רוצה להיות חלק

מההתמודדות הקולקטיבית של עם ישראל בעמדו לפני ה'.

*** מה למעשה היה צריך אלימלך לעשות בעקבות הרעב כמנהיג ציבור? (בפן הדתי).**

- להוביל את העם בתשובה ותפילה עד לרחמי ה'.

* מה צריך היה לעשות אלימלך כמנהיג צבור (בפן הממלכתי- חברתי)?

-מחובתו היה להוות דוגמא אישית, לעודד, להשפיע, להיאבק בעקרונותיו ובמקום

זה: בחר להיות בגלות בין הגויים

ולכן: נענש בעונש מות החמור יותר מרעב⁵.

לפניכם שתי ברייתות קראו את הברייתות ורשמו:

א. על מי מדברת כל ברייתא (במילה או שתיים).

ב. מה המצב הנדון בה.

ג. מה המעשה.

ד. התגובה למעשה.

ה. העונש.

"תנו רבנן בזמן שישראל שרויין בצער ופירש אחד מהן באין שני מלאכי השרת שמלוין לו לאדם ומניחין לו ידיהן על ראשו ואומרים פלוני זה שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור".

"תניא אידך בזמן שהצבור שרוי בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלוש עליך נפשי ואם עושה כן עליו הכתוב אומר (ישעיהו כב)¹ והנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחט צאן אכל בשר ושתות יין אכול ושתו כי מחר נמות מה כתיב בתריה ונגלה באזני ה' צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמותון עד כאן מדת בינונים"

ברייתא ב'

ברייתא א'

הצבור

מדבר על: ישראל

אמר: אוכל ואשתה- לא קשור אליהם.

מעשה: פירש (עזב) אחד מהם.

עושה: את מה שאמר.

תגובה: שני המלאכים המלווים

מניחים ידיהם על ראשו

ואומרים: פלוני זה אל יראה

בנחמת צבור.

עונש: לא יראה בנחמת הצבור

ימות ולא יראה כשיכופר

העוון.

עתה נתייחס להבדלים בין הברייתות:

ברייתא א'

ברייתא ב'

- בכללות על עם ישראל.

מצמצמת את העניין לציבור מסוים.

- שרויים בצער- כל צרה שיש.

שרוי בצער- כל צרה או כנראה גם

רעב.

פורש מהמצב: אדם מהעם

פורש מהמצב: אומר – אני אדם

אם לא משתתף בצער

עשיר מה לי ולמצב שלהם, אלך

מרחיק עצמו ולא משתתף עמם.

לביתי ואשכח מהצרות של כולם.

מלאכי השרת- "מברכים"

הדבר מתגלה לקב"ה

אותו

ימות בלא עת.

לא יראה בנחמה, יגלה

למקום אחר.

* מה המסקנה שלנו מהברייתות הנ"ל?

- שאדם הפורש מן הכלל ולא מעוניין מכל סיבה שהיא (גם מוצדקת) ייענש, אפילו

בפרישה לנצח מן החיים.

*איזה מהברייתות מזכירה לנו את מעשהו של אלימלך?

- ברייתא ב'- שהוא הרחיק את עצמו למקום שבו לא ירעבו הוא ומשפחתו "ושלום

עליך נפשי".

* ולכן עונשו היה?

שמת ולא ראה בנחמת העם וכפרת עוונותיו.

לעומת אלימלך שפרש מן הצבור ולא השתתף בצערם שונה המקרה עם משה רבנו.

בספר שמות יז יב נאמר: "וַיֵּדֵי מֹשֶׁה כְּבָדִּים וַיִּקְחוּ-אָבָן וַיִּשְׁימוּ תַּחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר

תָּמְכוּ בְּיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אָמוּנָה עַד-בֹּא הַשָּׁמֶשׁ."

***מה קרה כאן במלחמת עמלק?**

-משה הרים ידיו כלפי שמיים להצלחת ישראל וכשהוריד נחלשו ישראל בקרב, וכדי להקל עליו שיוכל להישאר עם ידיו כלפי שמיים, הביאו אבן והושיבו אותו עליה.

בתרגום לימינו :

אם מישהו חש חולשה, כבדות איך נוהגים בו?

-מושיבים אותו, מניחים לו כר למראשותיו או משהו נוח לשבת עליו.

*** והשאלה המתבקשת : מדוע לא שמו למשה כר וכסת לשבת עליהם?**

- על כך עונה רש"י : "ולא ישב על כר וכסת, אמר : ישראל שרויין בצער אף אני אהיה

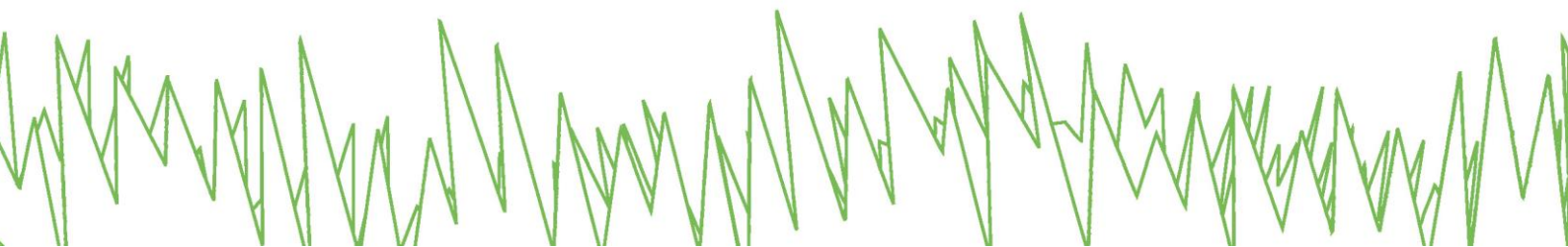
עימהם בצער.

וכך נאמר בברייתא (בצורה הפוכה) - כל המצער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת הציבור.

נסכס⁶ : אז איך הערך שלמדנו עליו היום מתחבר לחייד, כפרט?, מה הקשר למעגל שעשינו

בתחילת השיעור?

עם ישראל הוא כמעגל מחובר בעל ערבות הדדית. היחיד לא יכול לפרוש מהציבור אלא צריך לנהוג ברגישות, לשמוח בשמחת הציבור ולהצטער בצרת הציבור, בשותפות מלאה כדי שיזכה לעתיד לבוא לראות בנחמת הציבור.

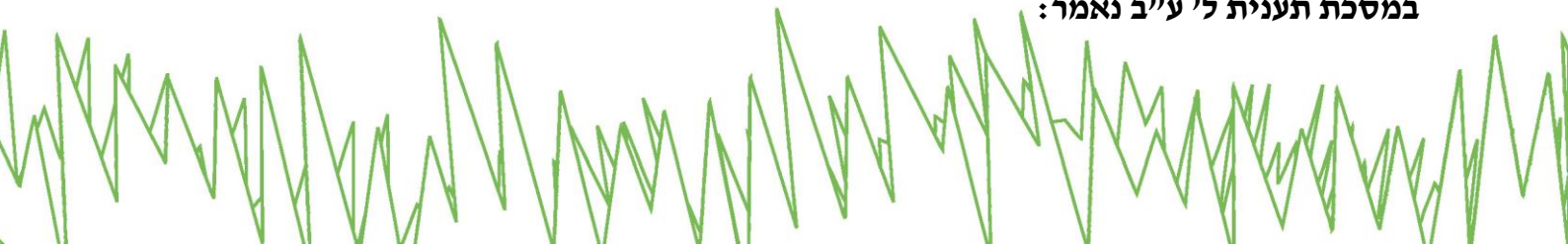
שיעור ב'

מטרות השיעור:

1. הלומדים יפנימו את משמעות הערך של "כל ישראל ערבין זה לזה", והמשמעות של פרישה מן הציבור.
2. הלומדים יפתחו תחושת אחריות וערבות הדדית כלפי הזולת וכלפי כלל ישראל בנוגע לרווחת החיים והחוסן הרוחני, האמוני והדתי.
3. הלומדים יסיקו שהערבות וההשתתפות בכלל ישראל הינה הכרחית ועליהם לקחת אחריות בה.

שלב א': לימוד הגמרא במסכת תענית, שיקוף ודין

במסכת תענית ל' ע"ב נאמר:

"רבן שמעון בן גמליאל אומר כל ¹האוכל ושותה בט' באב כאילו אוכל ושותה ביוה"כ ר"ע אומר כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם וחכמים אומרים כל העושה מלאכה בט' באב ואינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה שנא' (ישעיהו סו) שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה מכאן אמרו כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה ושאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה"

שאלות לדיון-

*שקפי את הנאמר בברייתא, (הקפיד לא להוסיף פרטים משלך)²

- הברייתא שלפנינו דנה בהלכות תשעה באב על פי דבריהם של רבן שמעון בן

גמליאל, רבי עקיבא וחכמים.

חורבן ירושלים נתפס בכל הדורות כאבל לאומי .

מסופר על נפוליאון שעבר פעם בעיירה אחת, וראה שכל היהודים בעיירה התאספו בבית-הכנסת והם יושבים על הארץ ובוכים. שאל נפוליאון, מה קרה ליהודים בעיירה הזאת, שהם באבל ובצער? אמרו לו: היום תשעה באב, זהו יום אבל אצל היהודים על חורבן בית-המקדש. שאל נפוליאון: לפני כמה שנים ארע הדבר הזה להם? ענו לו: לפני שנים רבות, קרוב לאלפיים שנה. התפעל נפוליאון ואמר: עם שזוכר כל-כך הרבה שנים את עברו ומצטער על חורבנו, מובטח לו שייגאל וישוב לארצו.

שלב ב':

לפניך מובא בשלמותו חוק איסור פתיחת בתי עינוגים בתשעה באב.⁸

קראי את נוסח החוק, עני על השאלות המובאות אחריו.

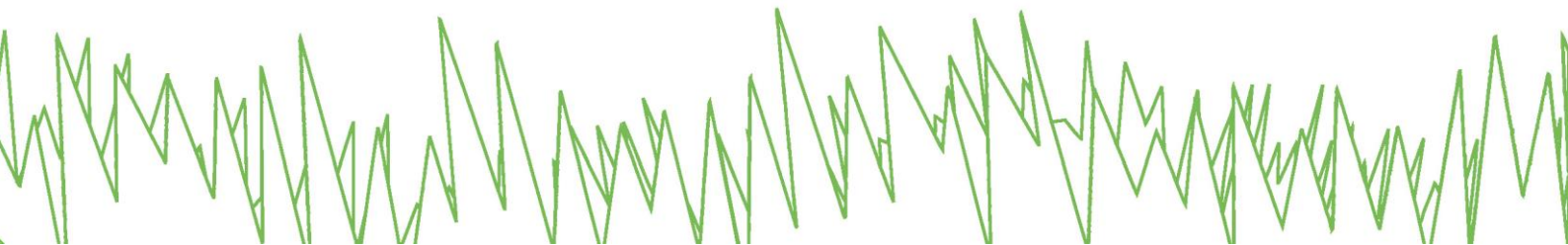
חוק איסור פתיחת בתי עינוגים בתשעה באב (הסמכה מיוחדת), תשנ"ח-1997⁽¹⁾

1. תשעה באב הוא יום אבל לעם היהודי על חורבן בית המקדש.
2. תחילתו של יום האבל הוא משקיעת החמה וסיומו עם צאת הכוכבים למחרת; חל יום תשעה באב בשבת, ימים יום האבל ביום ראשון שלאחריו.
3. (א) על אף האמור בכל דין, תהא רשות מקומית מוסמכת להתקין חוק עזר שיאסור קיום עינוגים ציבוריים ביום האבל, או פתיחת בתי אוכל בליל יום האבל, מתחילת האבל ועד לזריחת השמש למחרת.
- (ב) לענין סעיף זה, "עינוג ציבורי" - כהגדרתו בחוק רישוי עסקים, תשכ"ח-1968, בסעיף 3(ב);
- "בתי אוכל" - לרבות בתי קפה, מסעדות, בתי תה, בתי משקה, מזנונים ומוסדות אחרים וכיו"ב, כמשמעותם בסעיף 249(20) לפקודת העיריות.
4. רשות מקומית רשאית להטיל איסור כאמור בסעיף 3 על כל אזור שיפוטה או על חלק מסוים ממנו, ובלבד שיחול על כל האוכלוסייה באותו אזור או באותו חלק ממנו.
5. רשות מקומית רשאית להסמיך מפקחים לצורך ביצוע הוראות חוק זה.
6. עונשו של העובר על חוק עזר שהותקן לפי חוק זה כעונשו של העובר על חוק עזר שהותקן לפי פקודת העיריות או לפי פקודת המועצות המקומיות, הכל לפי הענין.
7. בית המשפט לענינים מקומיים מוסמך לדון בעבירות לפי חוק זה.
8. חוק עזר העוסק באיסורים החלים בתשעה באב, שהתקינה רשות מקומית לפני תחילתו של חוק זה, ואשר היה נעשה כדין אילו חוק זה היה בתוקפו אותה שעה, יראוהו מיום תחילתו של חוק זה כאילו הותקן לפיו.
9. בפקודת העיריות, בסעיף 249 בפסקה (21), אחרי "שבמסורת דתית" יבוא "ולגבי יום תשעה באב", ובסופו יבוא "יום תשעה באב" - כמשמעותו בחוק איסור פתיחת בתי עינוגים בתשעה באב (הסמכה מיוחדת), תשנ"ח-1997.

שאלות :

- (1) מהו חוק, ומדוע הוא נחקק? (חוק נחקק כאשר ההתנהלות על פיו אינה מובנת מאליה)
- (2) כתבי בקצרה - מהו תוכנו של החוק לעיל?
- (3) האם לדעתך היה צריך לחוקק חוק כדי לשמר את הצביון של תשעה באב כיום אבל

לאומי? מדוע?

-) כן, כי רבים מהאנשים מתייחסים לתשעה באב כאירוע דתי ולא כאבל לאומי, ולכן אינם מתאבלים בו כלל.)

***נשאלת השאלה אם כן, למה לכפות עליהם סימני אבל ולמנוע מהם בתוקף חוק את ההנאות שלהם?**

-)כיוון שלמרות שנראה שמדובר בעניין דתי, יש לו סמליות לאומית של גלות של כלל ישראל, חורבן ואובדן המדינה העצמאית, וכל אדם צריך לזכור זאת לא רק כאקט דתי אלא כיום בעל מסר לאומי לכל החברה הישראלית.

מטלות:

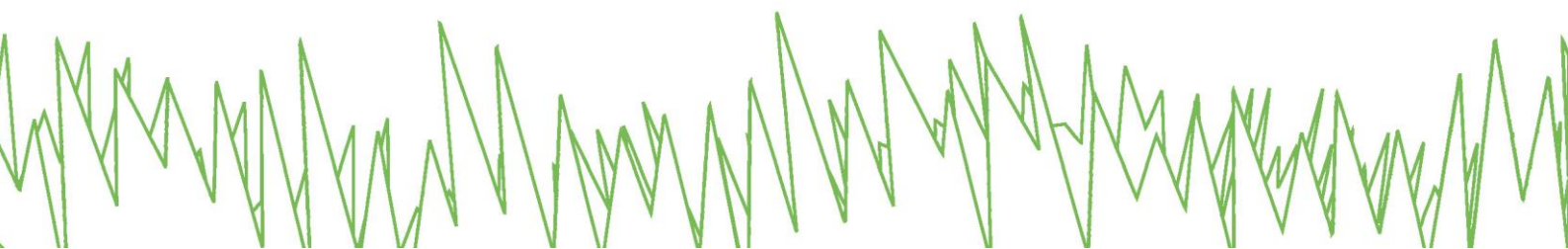
חשבי על מצב שבו את יכולה למצוא את עצמך הולכת נגד הרצונות הפרטים שלך למען רצון הכלל , כתבי על כך, ציירי או מצאי דרך נוספת לבטא קונפליקט זה.

נחזור כעת לברייתא שקראנו בשיעור הקודם:

*** מה קרה כאן בסיטואציות שהבאנו?**

1. יום ט' באב יום אבל לאומי ובכל זאת רבים האנשים שאינם מקיימים או מכבדים זאת.

2. יום הזיכרון לחללי צה"ל, צפירה ויש אנשים שאינם עומדים או מכבדים זאת.

לפי שני המקרים שהצגנו יש כאן: פרישה, התרחקות מצערו, אבלו של הצבור וכל סיבה לא יכולה להיות מוצדקת, מדוע?

- א. התרחקות, פרישה, יש בה מעין סוג של התבדלות, גאווה- אני בא ממקום אחר.
- ב. הדרך שלי יותר מוצלחת/ נכונה מדרככם ואני נוהג בה גם אם הדבר לא מוצא חן בעיניכם. חכמים אומרים מי שעושה זאת לא יראה בנחמת העם וגאולתו.

שיעור ג'

מטרות השיעור:

1. הלומדים יפנימו את משמעות הערך של "כל ישראל ערביין זה לזה", והמשמעות של פרישה מן הציבור.
2. הלומדים יפתחו תחושת אחריות וערבות הדדית כלפי הזולת וכלפי כלל ישראל בנוגע לרווחת החיים והחוסן הרוחני, האמוני והדתי.
3. הלומדים יסיקו שהערבות וההשתתפות בכלל ישראל הינה הכרחית ועליהם לקחת אחריות בה.
4. הלומדים יכירו בחשיבותה של תפילה בציבור בבית הכנסת, על פני תפלת יחיד.

שלב א': הקושי בתפילת יחיד

1. האזיני לשיר "מוחין דקטנות" ששר שולי רנד.
2. מהם הקשיים המובאים בשיר לתפילתו של יחיד?
3. לאילו משפטים התחברת במיוחד בשיר?
4. במה מילות התפילה הבוקעות משיר זה שונה מתפילת שמונה עשרה המנוסחת והמוכרת לנו?

(הקושי המועלה בשיר הוא חוסר היכולת להתנתק ממחשבות עצמיות, "הלב יבש", נדרשת אולי דחיפה מבחוץ לכוונה, השיר מדבר בגוף ראשון "רחם עלי", "קרב אותי", ההתנסחות ביחיד לעומת ההתנסחות ברבים של התפילה המנוסחת)

שלב ב:

השלימי את ההיגדים הבאים כפי רצונך:

1. כשאומרים לי להתפלל תפילה בצבור מיד אני אומרת לעצמי _____
2. כשאני מתפללת ביחידות אני מתכוונת רק כש _____ -
3. תפילה בצבור הופכת מיוחדת בשבילי _____ כאשר _____
4. אם אני מתפללת ביחיד אני יכולה _____ גם _____
5. החשיבות שאני מוצאת בתפילה בצבור היא _____

נחלק את הכיתה לארבע קבוצות.

א. כל קבוצה צריכה לבחור שני היגדים ולהסכים על הנוסח שלהם.

ב. עיינו בדף המקורות ומצאו מקורות התואמים לרעיון שהעלתם בהיגדים

והשלימו על פי רעיונות נוספים הנמצאים במקורות.

ג. כתבו משפט מיוחד, פרסומת כלשהי על חשיבות התפילה בצבור.

-15-

ד. כל קבוצה תדווח בפני המליאה על ההיגדים שלה ותשלים אותם עפ"י המקורות.

ה. תציג בפני המליאה את המשפט הנבחר, הפרסומת וכו'.

שלב ג':

היעזרי בשאלות המנחות בגוף המקור להבנתו:

מקור א'

"מאי דכתיב **(תהילים סט)** ואני תפלתי לך ה' עת רצון אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין. ר' יוסי ברבי חנינא אמר מהכא **(ישעיהו מט)** כה אמר ה' בעת רצון עניתיך ר' אחא ברבי חנינא אמר מהכא **(איוב לו)** הן אל כביר ולא ימאס וכתיב **(תהילים נה)** פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי תניא נמי הכי רבי נתן אומר מנין שאין הקב"ה מואס בתפלתן של רבים שנאמר הן אל כביר ולא ימאס" (ברכות ח, א).

מהי המצאה בתפילת ציבור על פני תפילת יחיד?

מקור ב'

אמר רבי אמי אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו שנאמר **(איכה ג)** נשא לבבנו אל כפים [איני והא] אוקים שמואל אמורא עליה ודרש **(תהילים עח)** ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו ואף על פי כן **(תהילים עח)** והוא רחום יכפר עון וגוי לא קשיא כאן ביחיד כאן בצבור. (תענית ח, ע"א)

מהי הסתירה אלה מתייחס המקור וכיצד היא מתיישבת?

מקור ג'

תפילת הציבור, נשמעת תמיד ; ואפילו היו בהן חטאים, אין הקדוש ברוך הוא מואס תפילתן של רבים. לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור, ולא יתפלל יחידי, כל זמן שיכול להתפלל בציבור. ולעולם ישכים אדם ויעריב לבית הכנסת, שאין תפילתו

של אדם נשמעת בכל עת, אלא בבית הכנסת. וכל מי שיש לו בית הכנסת בעירו, ואינו נכנס לתוכה להתפלל-נקרא שכן רע. (רמב"ם הלכות תפילה, א). **מהי החשיבות**

להתפלל בציבור בבית הכנסת?

מקור ד'

לישתף איניש נפשיה בהדי צבורא היכי נימא יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתוליכנו לשלום וכו' אימת מצלי אמר רבי יעקב אמר רב חסדא משעה שמהלך בדרך (ברכות ל, ע"א) לעולם ישתף אדם עצמו עם הציבור.

רש"י : שאפילו כשמתפלל תפילה קצרה לא יאמרנה בלשון יחיד אלא בלשון רבים. דהיינו שיאמר: "יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו" שתוליכני לשלום וכו' בלשון רבים שמתוך כך תפילתו נשמעת. **על אינו תפלה מדובר**

במקור, ומדוע לא היינו מצפים לאומרה בריב?

מקור ה'

שומע תפילה עדיך כל בשר יבואו: אמר ר' פנחס בשם ר' מאיר ור' ירמיה בשם ר' חיה בר אבא: בשעה שישראל מתפללים אין אתה מוצא שכולם מתפללים כאחד אלא כל כנסיה וכנסיה מתפללת בפני עצמה. הכנסת הזו תחילה ואחר כך הכנסת האחרת. ואחר שכל הכנסיות גומרות כל התפילות המלאך הממונה על התפילות נוטל כל התפילות שנתפללו בכל הכנסיות כולן ועושה אותן עטרות ונותן בראשו של הקב"ה שנאמר עדיך כל בשר יבואו ואין עדיך אלא עטרה... שהקב"ה, מתעטר בתפילתם של ישראל שנאמר "ועטרת תפארת בראשך". (ברכות ח,

ע"א) **מהי משמעות הפסוק "עדיך כל בשר יבואו" לפי מקור**

זה?

מקור ו'

אבא בנימין אומר: אין תפילה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת, שנאמר: לשמוע אל הרינה ואל התפילה. במקום רינה שם תהא תפילה. (ברכות ו, ע"א)

מקור ז'

אמר רבין בר רב אבא אמר ר' יצחק: מניין שהקב"ה מצוי בבית הכנסת? שנאמר אלוקים ניצב בעדת אל. (ברכות ו).

מקור ח'

אמר ריש לקיש כל מי שיש לו בית כנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל נקרא שכן רע (ברכות ח).

מקור ט'

אמר רבין בר רב אבא אמר ריב יצחק כל הרגיל לבוא לבית הכנסת ולא בא יום אחד הקב"ה

משאל בו. (ברכות ו, ע"ב)

מהן התובנות החדשות לגבי בית הכנסת צפ"י המקורות הנ"ל, ואיך

לה כק?

סיכום הנושא:

כפי שראינו ישנו הבדל בין תפילתו של היחיד היוצאת מתוך נבכי לבו לבין התפילה בנוסח קבוע.

אחד הביטויים לתפילה בנוסח קבוע הוא התפילה בצבור- בה אדם מבקש אפילו בקשות אישיות בלשון רבים.

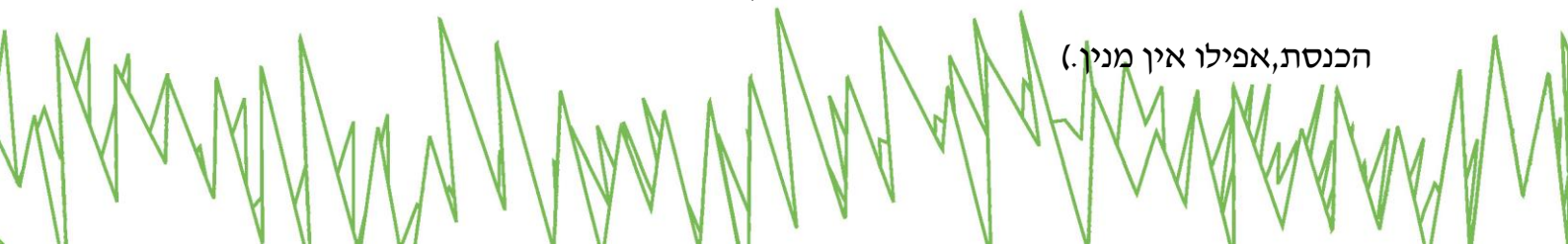
שולחן ערוך אורח חיים סימן צ סעיף ט

ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור, ואם הוא אנוס שאינו יכול לבוא לבית הכנסת, יכווין להתפלל בשעה שהציבור מתפללים, והוא הדין בני אדם הדרים בישובים ואין להם מנין, מ"מ יתפללו שחרית וערבית בזמן שהציבור מתפללים, וכן אם נאנס ולא התפלל בשעה שהתפללו הציבור והוא מתפלל ביחיד, אעפ"כ יתפלל בבית הכנסת.

* נקרא את השו"ע, מה הוא מחדש לנו?

(-) שאם אדם אינו יכול להתפלל עם הציבור, יתפלל ביחיד בשעה שהצבור מתפלל ובבית

הכנסת, אפילו אין מנין.)

הרמב"ם בהלכות תפילה נותן לנו לפחות שתי סיבות לעדיפותה של התפילה בציבור:

קראי את המקור הבא וציין מהן הסיבות לצדיקותיה התפילה בציבור?

"תפילת הציבור, נשמעת תמיד; ואפילו היו בהן חטאים, אין הקדוש ברוך הוא מואס תפילתן של רבים. לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור, ולא יתפלל יחידי, כל זמן שיכול להתפלל בציבור ולעולם ישכים אדם ויעריב לבית הכנסת, שאין תפילתו של אדם נשמעת בכל עת, אלא בבית הכנסת. וכל מי שיש לו בית הכנסת בעירו, ואינו נכנס לתוכה להתפלל--נקרא שכן רע." (הלכות תפילה ח, א)

(הסיבות:

-הקב"ה שומע תמיד את תפילת הציבור ואפילו אם יש בתוכו חוטאים.

-שעת התפילה היא שעת רצון לפני הקב"ה.

-התפילה בבית הכנסת נשמעת בכל עת.

* מדוע קובע הרמב"ם שיש לו בית כנסת בעירו ולא מתפלל בו

עם הציבור נקרא שכן רע?

עיינו בפירוש חיי אדם¹ וענו על השאלה:

"כי כן דרך שכנים רעים, שאין אחד מהם הולך לבית חברו. כלומר: כי מדרך השכנים

הטובים האוהבים זה את זה, ומחמת שרוצה אחד להתקרב אל חברו,

לביתו לפרקים, אבל כשהשכנים רעים, ואין אוהבים זה את זה אין האחד הולך לבית חברו, וכן מי שאינו הולך לבית הכנסת."

כפי שלמדנו עד כה רוח חכמים לא נוחה (בלשון המעטה) מהפורש מהצבור, בין אם זה מצער הציבור, בין אם זה בתפילה ובעוד פעילויות תורניות.

משימה:

לפניך כרטיסים וצליהם האדרות של קבוצות אנשים:

סדרי את רשימת האנשים בקבוצות וחשבי מה הקשר בין כולם?

מ'נ'מ, אפיקורסים, כופרים בתורה, כופרים בתחיית המתים, כופרים בביאת המשיח, מושמדים, מחטיאי הרבים, הפורשים מדרכי הציבור, העושים עבירות בטהרה, המטיילי אימה על הציבור של לפני שמים, שופכי דמים, מסכרי לשון הרע.

כפירה: מינים, אפיקורסים, כופרים בתורה, כופרים בתחיית המתים, כופרים בביאת הגואל.

עבירות להכעיס: משומדים, מחטיאי הרבים, עושה עבירות ביד רמה.

עבירות כלפי היחיד והצבור: מוסרים, מטילי אימה על הצבור, שופכי דמים, בעלי לשון הרע.

נקרא יחד את המקור:

הרמב"ם בהלכות תשובה מונה את הפורשים מהציבור ברשימת האנשים שאין להם חלק לעולם הבא!

"ואלו שאין להם חלק לעולם הבא אלא נכרתין ואבדין ונידונין על גודל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים:

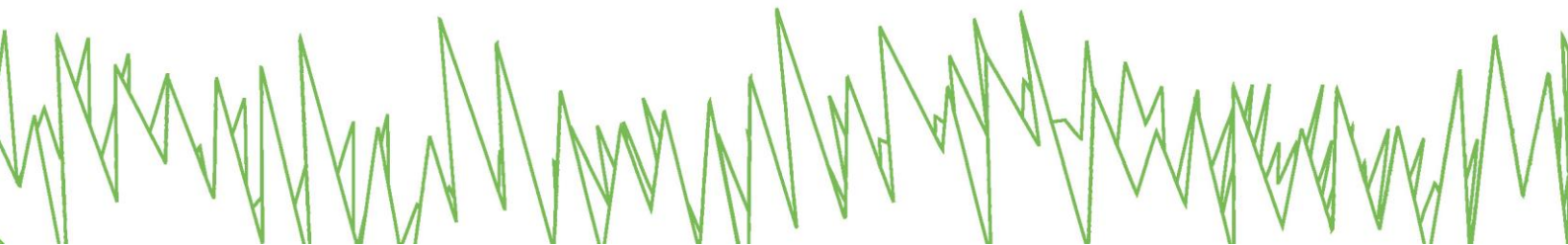
המינים, והאפיקורסים, והכופרים בתורה, והכופרים בתחיית המתים, והכופרים בביאת הגואל, והמושמדים, ומחטיאי הרבים, והפורשים מדרכי ציבור, והעושה עבירות ביד רמה בפהרסיה, והמיטלי אימה על הציבור שלא לשם שמים ושופכי דמים ומספרי לשון הרע וכו'" (הלכות תשובה פרק ג').

*הפורשים מדרכי צבור מתקשים להשתבץ באחת המסגרות מדוע?

- כי אין עבירה מוגדרת עליה הם עוברים. - אלא יחס כלפי הציבור.

הרמב"ם מתייחס לשאלה זו הסבירו את דבריו:

"הפורש מדרכי צבור, אף על פי שלא עבר עבירות, אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה מצוות בכללן, ולא נכנס בצרתן, ולא מתענה בתעניתן, אלא הולך בדרכו כאחד מגויי הארץ וכאילו אינו מהן - אין לו חלק לעולם הבא". (הלכות תשובה ג)

אם כך מדברי הרמב"ם משתמע שהפורש מן הציבור הוא האדם אשר :

השלימו :

כלומר עבירות מוגדרות לא עשה אך, המשיך בדרכיו כאילו אינו שייך.

איך מכנה הרמב"ם אדם כזה?

-הולך בדרכו כדרך גויי הארץ. (אפשר להזכיר כל ישראל ערבין זה לזה)

מהו לדעתכן הפירוש לשאת בעול עם הציבור?

-לא להצטרף להחלטות הרוב, בבניית בית הכנסת, בהחזקתו, בניהולו וכו'.

מטלה קצרה:

מה פירוש לשאת בעול עם הציבור בתנועה, בבניין, במשפחה - הסבירו והדגימו.

רמב"ם בהלכות ממרים פרק ג' הלכה ג' :

אבל בני אותן הטועים (צדוק ובייתוס) ובני בניהם, שהדיחו אותם אבותם ונולדו במינות, וגידלו אותן עליו--הרי הן כתינוק שנשבה לבין הגויים וגידלוהו הגויים על דתם, שהוא אנוס ; ואף על פי ששמע אחר כך שהיה יהודי, וראה היהודיים ודתם--הרי הוא כאנוס, שהרי גידלוהו על טעותם. כך אלו האוחזים בדרכי אבותיהם שתעו. לפיכך ראוי להחזירן בתשובה, ולמשוך אותם בדרכי שלום, עד שיחזרו לאיתן התורה ; ולא ימהר אדם להורגן.

הרמב"ם מביא דוגמאות מההיסטוריה של עם ישראל :

מי הם התועים? , כיצד הם מכוונים על ידי הרמב"ם ומדוע? כיצד מחזירים אותם

בתשובה?

שיעור ה' :

מטרות השיעור:

- 1 הלומדים יפנימו את משמעות הערך של "כל ישראל ערביין זה לזה", והמשמעות של פרישה מן הציבור.
- 2 הלומדים יפתחו תחושת אחריות וערבות הדדית כלפי הזולת וכלפי כלל ישראל בנוגע לרווחת החיים והחוסן הרוחני, האמוני והדתי.
- 3 הלומדים יסיקו שהערבות וההשתתפות בכלל ישראל הינה הכרחית ועליהם לקחת אחריות בה.
- 4 הלומדים יבינו שאי קיום תורה ומצוות נחשב גם לפרישה מהציבור, מתוך ראיית התורה כשומרת על עמ"י.

שלב א':

מיהו הרב קוק? מה ידוע לנו עליו? מה היה יחסו לחילוניים בארץ ישראל?

(ניתן לעשות חלק זה ע"י משחק אסוציאציות על "הרב קוק")

בסיום תשובות הבנות נסכם בע"פ:

הרב **אברהם יצחק הכהן קוק** (7 בספטמבר 1865 - 1 בספטמבר 1935; ט"ז באלול ה'תרכ"ה - ג' באלול ה'תרצ"ה), (מכונה גם **הראי"ה**)^[1] היה הרב הראשי האשכנזי הראשון בארץ ישראל, פוסק, מקובל והוגה דעות. נחשב לאחד מאבות הציונות הדתית.

הרב קוק שימש ברבנות בלטביה, עלה לארץ ישראל בכ"ח אייר תרס"ד (1904), בתקופת העלייה השנייה, ופיתח משנה פילוסופית-קבלית אוהדת ביחס לציונות וליישוב החדש. הוא נתמנה לרבן של יפו והמושבות ולאחר מלחמת העולם הראשונה לרבה האשכנזי של ירושלים. הקים את הרבנות הראשית לארץ ישראל בה כיהן כרב הראשי האשכנזי הראשון, וכן ייסד את ישיבת מרכז הרב. הגותו, שעלתה על הכתב בספרים שחיבר ושנערכו מכתביו בעיקר בתחומי האגדה, פילוסופיה ומוסר, היא מרכיב משמעותי בהשקפת העולם של זרמים שונים בציונות הדתית ובאורתודוקסיה המודרנית.

היה למעשה האידאולוג הדתי והתאולוג של הציונות, שראה בה פעמי משיח ותחילת הגאולה, ועודד את מפעליה. התייחס ברגשות מיוחדים אל הרצל והספידו במותו במאמרו המפורסם, "המספד בירושלים" (מאמרי הראי"ה עמ' 95), שבו הוא משווה את הציונות של הרצל למשיח בן יוסף. כשמוך למותו

מתעקש להיות ציוני, השיב שגם הקב"ה ציוני, כפי שכתוב "כי בחר ה' בציון, איוה למושב לו" (תהילים קל"ב).

אף שחרד מנטייתם של צעירי הציונות לחילוניות ולעזיבת הדת, אהבם ותמך בהם רבות, ואף ביקש "לחטוא" באהבת חינוך כלפיהם. בספריו אף ציין שיש יתרונות לציבור החילוני על פני הציבור הדתי, דבר שנחשב לנועז בתקופתו. בתקופות שונות של חייו אף יזם מספר מסעות של רבנים שונים, אף כאלו שהתנגדו לציונות, למושב ולקיבוצים בעמק יזרעאל, בגליל ובשפלת החוף, כדי לגשר על הפערים ולהדק את הקשר עם החלוצים, הן במטרה להקשיב להלך רוחם ולשמוע למצבם והן במטרה לחזקם מורלית ורוחנית ולהשפיע עליהם יהדות

קראו את דברי הרב קוק לסופר ז. רבינוביץ וכתבו:

א. מהי הדילמה שאיתה מתמודד הרב קוק לאור דברי הרמב"ם: "כל הפורשים מדרכי צבור

והם האנשים שפרקו עול מצוות...?"

ב. איך הוא מכנה את הצעירים המתרפקים על אהבת האומה אך גם מתרחקים ממקור

חייה ברעיון ובדרכי חיים...?"

ג. הסבירי כיצד מתיישבת דמותו של הרב קוק שהכרנו בתחילת השיעור עם המסר היוצא

מן המאמר?

ד. האם את מסכימה או אינך מסכימה עם תשובתו של הרב קוק? נמקי את תשובתך

הראי"ה קוק - "על במוותינו חללים"

המאמר נכתב לסופר אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ', הידוע בכינויו אז"ר, כמענה לבקשתו מהרב קוק להספיד שניים מהחלוצים שנרצחו על משמרתם ע"י פורעים ערבים.

סופר נעלה, מר ז. רבינוביץ,

שאלה קטנה שאלת ממני, שאלה כזאת אשר אדם שאינו סרבן שכמוני בודאי, חושב אתה ובצדק, שימלאנה תיכף ומיד בזריזות של קורת רוח: דמעה אחת, לתוך נאד של הדמעות, על חללי בת עמנו. נאד חדש, ודמעות חדשות, על חללים חדשים, על חללים צעירים ורעננים, שנשפך דמם בידי בני נכר פה בארץ אבות. ולא סתם צעירים, אלא צעירים בעלי לב ורגש, בעלי נשמה שלהבית, שבאו לשם תחיית האומה והארץ, שמאסו בכל אידיאלי החיים, ובחרו להם את האחד לבנות בבנין האומה בשובה אל אדמתה. ולבני ציון היקרים כאלה, שנחשבו לנבלי חרש, איזה לב לא ימס ואיזו עין לא תרד דמעה!?

(ולכאורה, הולך הרב קוק להספיד עכשיו הספד מרגש. אבל...)

אמנם אם חושב אתה, סופר נכבד, שבלא כל ייסורים ודכדוכי נפש נוראים אוכל לתן לך את דמעתך, יש כאן איזה העלם דבר, שאנכי, שאינני מן המעלימים את מחשבותיהם, אספרה לך דברים כהוייתם. ויוכל להיות שגם על מכאובי

הנורא הזה גם כן יש להזיל איזו דמעה, והיתה גם הדמעה הזאת מתערבת ועולה בלולה, אל תוך הנאד החדש הזה. כי מכאובי זה איננו מכאוב פרטי, מכאוב הוא הבוקע ועולה מתוך נשמתה של האומה, החשה את שברה הגדול כים.

לא נזדמן לי הדבר לדעת את הצעירים הללו, אשר נפלו חלל בעמדם לעבוד את עבודתם בארץ ישראל בתוך חלוצי התחיה הלאומית, לפי הלך רוחם. מהאחד [ברל] אשר נזדמן הדבר שהיה לפני איזה דין ודברים על אודות עזבונו, נוכחתי לדעת ע"י מכתביו, ותעודותיו, שהיה צעיר נחמד, בעל כשרון מצוין, בן תורה, מטיפוסם של החשובים שבבני הישיבות, בעל לב טהור ונפש עדינה, בא לא"י בכל חם לב של האהבה הלאומית ותחיית העם והארץ.

בשעות אשר חי אחרי היריה, בעת אשר ידע ברור שהוא הולך למות, הביע במנוחה שנפשו שוקטת, כי מת הוא בעד עבודת התחיה הישראלית בארץ ישראל.

הלב הצעיר ההומה למראה החיים העליזים שהאירו אליו את תקותם, הניטלים ממנו, לזכר אם שכולה, שהוא כל נחמתה בחשכת חייה המרים, מצא מרגוע ברגעי הפרפור בין החיים והמות, - ברעיון שהוא מת בעבודה לשם תחיה לישראל בארץ ישראל.

למראה נורא זה, לנשמה עליונה כזאת, שמים וארץ יחדו יענו: קדוש. בלא ספק, פחות או יותר בערך זה היתה מדתם של יתר החללים.

"מי יתן ראשי מים, ועיני מקור דמעה, ואבכה יומם ולילה את חללי בת עמי".

אל תנודו לי, אבירי הלב, לסנטימנטליות יתרה. אינני יכול להעריך כמה חיל וכוח רוחני אבדנו, כמה אש קודש נכבה יחד עם הנשמות הגדולות הללו. "שבעים איש וחמישים אלף איש" - שבעים איש שכל אחד שקול כחמישים אלף איש. ומי זה יוכל לחדור עד נבכי התהום של הערכים הנשמתיים, וענן יגון זה די הוא עד כדי להחשיך בו את הניצוצים הקטנים של האורה, שהם חודרים אל מאפל חיינו הלאומיים.

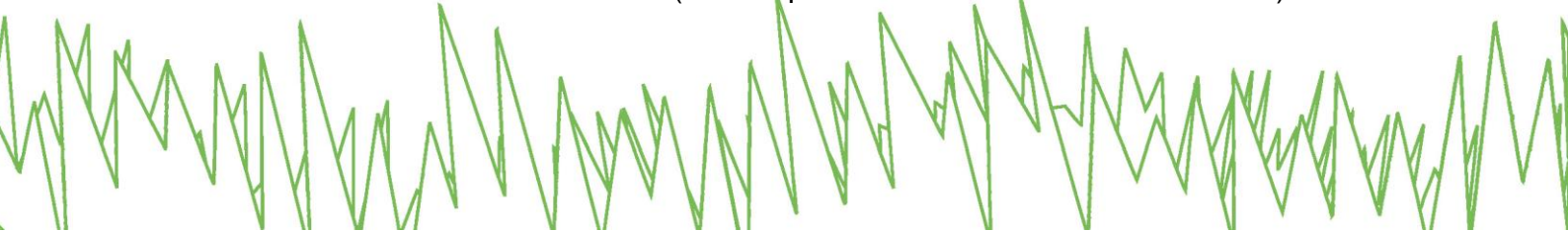
הדילמה העצומה שהרב מתמודד איתה ביחסו אל החלוצים:

אבל "דום", קורא קול מאחרי, את מי אתה מספיד? אמנם מעשיהם של אלה ההרוגים סתומים, ואין אתה רשאי אולי לספר אחרי מיטתם, אבל הלא ידעת את מרביתו של הפועל הצעיר, בארץ ישראל, את יחושו לכל קודש בישראל ובאדם.

קרא אתה בפיוך שמא שכחת, או שמא לא למדת, את האמור (במסכת שמחות פרק ב הלכה י):

"כל הפורש מדרכי ציבור אין מתעסקים עמו בכל דבר, אחיהם וקרוביהם לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלים ושותים ושומחים שנאבדו שונאיו של מקום, שנאמר הלא משנאיך ד' אשנא, ובתקוממיך אתקוטט, תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי".

והכאב הולך ומתגדל, ומלחמת הרוח הטרגית עולה עד מרום קצה למקראם של דברי הרמב"ם, המתגלמים בצורה יותר ברורה (פ"א מהלכות אבל הלכה י' והובאו בשו"ע סימן שמו"ה):

"כל הפורשים מדרכי ציבור, והם האנשים שפרקו עול המצות מעל צוארם ואין נכללין בכלל ישראל בעשיית המצות ובכבוד המועדות וישיבת בתי כנסיות ובתי מדרשות, אלא הרי הן כבני חורין לעצמן, - אין מתאבלין עליהן, אלא אחיהם ושאר קרוביהם לובשים לבנים ומתעטפים לבנים, ואוכלים ושותים ושמים, שהרי אבדו שונאיו של הקב"ה, ועליהם הכתוב אמר הלא משנאיך ה' אשנא".

ואתה חביבי צא פרנס ועשה שלום בין רגשי הלב, והשקט את המלחמה הסואנת כים זועף.

אולי אפשר להתעלם מן ההלכות הכתובות וללכת על פי נטיית הלב?

שמא תאמר ליישב ע"פ הנוסח הרגיל מיסודו של מר אחד העם: הספר הוא ספר, והלב עושה את החיים, וכיון שהלב נלחם בספר - הראשון הוא המנצח. במטותא מנך חביבי, אל נא תרפא שבר גדול על נקלה. הספר וכל אגפיו - גילוייו של הלב הם, ואיזה לב - לב האומה, הלב של נשמתה, הלב של תמצית כל הוייתה, של מעמק חייה, זה הלב דוקא בספר הוא מונח וגנוז, ותוך כל גרגיר המתגלה מאוצר הספר המון רב של לב ושל חיים מונחים. וחשבוננו של עולם גדול המקיף אותנו ברוחבו, ומושל עלינו בעזו וחוקיו הכבירים, אנו צריכים להביא כאן, חשבוננו של עולם ברור, הנראה לנו עין בעין, כמו שהוא עם בהליו ונוראותיו. (אחים חביבים - שנאים, נשמות קדושות - משוקצות כטומאת הנדה). אוי מה היה לנו!

מה הוא היחס הראוי אל הפורשים מן הציבור, ומדוע?

והאומה העזה שבאומות קנאית היא ונוקמת, נוקמת היא בקנאה קשה כשאל מעוכרי חייה, לא תשא פני כל, את אחיה לא תכיר ואת בניה לא תדע. עוד חי בלבה קול הכרוז של הרועה הראשון:

"כה אמר ד' אלהי ישראל, שימו איש חרבו על ירכו, עברו ושובו משער לשער במחנה, והרגו איש את אחיו ואיש את רעהו ואיש את קרובו".

יודעת היא האומה, בידיעה פנימית, אינסטינקטיבית, שאינה חסרה גם אצל בעלי החיים כולם, ש"הפורשים מדרכי ציבור, שהם כבני חורין לעצמן כבני בלי דת" (לשון השו"ע), ממיתים הם את נשמתה, נוטלים הם ממנה את המזון המחיה אותה, המשיב את רוחה, והם הם הנם אויביה, אויבי נשמתה, שונאיו של מקום, שונאי ד' אלהי ישראל השוכן בקרבה, שהוא אל חייה. ובזעם תקפץ רחמיה, למען עמדתה וקיומה, כדי להחזיק את נשמתה לדור דורים.

האם החילוניים של תקופת הרב קוק נכללים לגמרי בדין "פורשים מן הציבור"?

אמנם יש נטף של איזה עסיס, שהוא יכול להחליש את הארס המר, אם על דבר היחש (=היחס) הזועם שבין ישראל לעובדי האלילים באה התרבות אשר פעלה את פעלה על גוי ועל אדם והיא גרמה שתצא מכוחה הוראה כזאת: "אומות העולם שבחו"ל, כלומר שבזמן הזה, לאו עובדי ע"ז גמורים הם, אלא מעשי אבותיהם בידיהם", כלומר נחלש התוכן האילי המזוהם והמסואב. אמנם אין חיים ואין טהרה במקום שיש שריד למות לטומאה, אבל הזוהמא היותר מסואבת כבר פסקה, והחיים הולכים ומתבססים, הולכים ומתקרבים להאידיאלים הטהורים של "ומלאה הארץ דעה את ד'".

בחוגנו הפנימי הדברים יכולים להיות נאמרים ביותר חום לב: "הפורשים מדרכי ציבור שבזמן הזה לאו פורשים מדרכי ציבור גמורים הם, אלא מעשה תקופת ההתבוללות בידיהם". הזוהמא של ההתנכרות בכל עומק טומאתה פסקה מהחוג של הדוגלים בשם האומה וחפץ תחייתה וגאולתה. הגרעין של התחיה הלאומית כולל בתוכו, באופן טמיר, את כל סעיפי החיים, המעשה והרעיון, שמקורם הוא מקור נשמת האומה. תאר החולשה של תכונת הדת, הנובלת בעמים, ודלדול החיים שבישראל בגולה, שדלדל את מכון חיי הקודש והחול של האומה, וטשטש את צורתם הבהירה, - הוא סינף את ציור החולשה והנבילה, השנואה על דור חפץ באומץ ופריחה, אל כל קדוש ומרום, והוא שגרם להשפלת הרוח ולעבדות נוראה שתתפשט ביחד עם צללי החלומות של הגבורה וההתנערות.

שוגגים הם הצעירים המתרפקים על אהבת האומה וחפץ תחייתה, כשהם מתרחקים ממקור חייה ברעיון ובדרכי החיים, וחלילה לנו לדון את השוגג כמזיד.

מי הוא הפורש מן הציבור, ולפיכך מה היחס לאנשי דורינו?

הפורשים מדרכי ציבור שבדורות הראשונים, כשם החריבו את האומה, בפעל כפיהם ובהלך רוחם, כך היתה כוונתם וחפצם. הפורש מדרכי ציבור המצוייר בדברי הרמב"ם (פ"ג מהלכות תשובה הלכה יא) הוא גם פורש כזה:

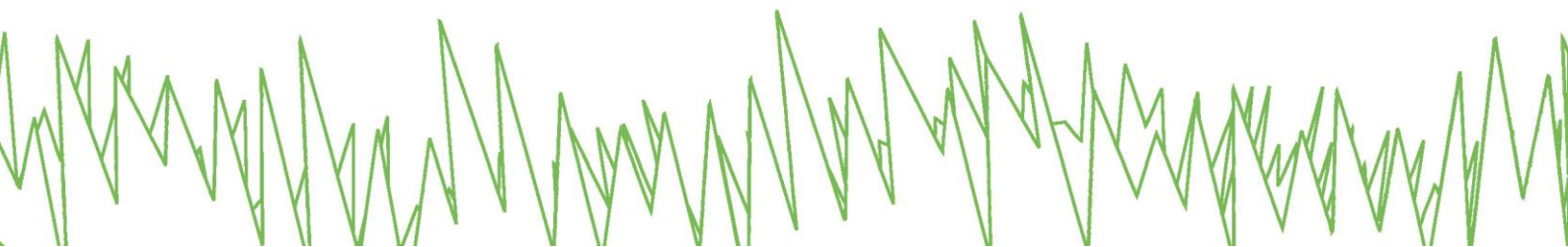
"שלא עבר עבירות אלא נבדל מעדת ישראל, ואינו עושה מצות בכללן, ולא נכנס בצרתן, ולא מתענה בתעניתן, אלא הולך בדרכו כאחד מגויי הארץ וכאילו אינו מהם".

כמובן אין אנו יכולים כלל להעלים עין מהצד של הפרישה מדרכי ציבור של "אינו עושה מצות בכללן ולא מתענה בתעניתן", אבל עם זה יש לנו קורטוב של נוחם, כי בנינו אלה, אם כי נדחים הם, דחיון רוח נורא מאד, הם נכנסין בכל מלא נשמתם בצרתן של הציבור, הצרה האומית נוגעת עד נימי לבם היותר פנימיים, ובשום אופן לא יחשבו בלבם שהם בכלל "כאילו אינו מהם".

אמנם אין הדעה מתקררת עדיין לגמרי, הקצף העז של האומה איננו מתפייס עדיין כל צרכו מכוחן של חילוקי סברות שבין פורשי מדרכי ציבור קמאי ובתראי (=ראשונים ואחרונים). הגרעין נמצא, אבל המכאוב לא נסתלק בזה. סוף כל סוף המצב נורא, המעשים הזרים, המחשבות הזרות, דווקא האדיקות של רוח דווקא זר, עושה שמות ומרבה חרבן ומשטמה נוראה. האומה יכולה לשנוא כשם שהיא יכולה לאהוב, ושנאתה אוי כמה מרה היא, כמה מכאבת. הגיע זמן לשום קץ לטרגדיה איומה זו ע"י שינוי ערכים של תשובה, הגיע הזמן לתור דרכים ומחשבות חדשות עתיקות, להעלות על לב לפחות, אולי צריך לכפור בכפירה, אולי אין המחשבות הללו, שאתם כ"כ מחזיקים אותן לודאיות, ברורות, אולי אין אורחות החיים המנותקים מכל אוצרה של האומה הולמים עם תחייתה והקמת דגלה, שכה חפצים בה אותם האחים השנואים - והחביבים.

מי שנהרג ע"י גויים- מתאבלים עליו בלי קשר למצבו הרוחני.

אמנם לאושר אסוננו אנו יכולים להספיד, כחפץ לבבנו, על החללים החביבים הללו, מבלי להתחשב כלל עם הרוח הזר המרחף על דגל בני גילם.

אלה החללים החביבים, מלבד מה שאיני יודע את פרטיותם, הם זוכים ביקרא דשכבי (=בכבוד המתים), מתאבלים עליהם ומספידים אותם לא לבד מתוך הרגש הליבי, אלא גם מתוך ההלכה, גם אם היו, חלילה, כמרבית ההמון של הפועל הצעיר באורח החיים והדעה.

בני מזל אנו לדמעות, מוצלחים אנו שהבנים היקרים הללו נהרגו בידי נכרים.

החמלה הלאומית מוצאה כאן את מנוחתה. למראה האסון האיום גם הלב המר נמתק. אבל אוי אוי לנו, אם באושר כזה אנו מוכרחים להשתמש.

שבים אנו אל ההלכה, שאנו רואים בה את המית האהבה אחריה הזעם העצור: כשנהרג ע"י נכרים - מתאבלים על הכל.

גם על הנבדלים הגמורים כנפי חסד של אהבת אם פרושות, אחרי אשר נהרגו בידי זרים. קול ענות חלושה היא זו, אבל את הד נפש האומה הרצוצה ממכאוב הננו מקשיבים ממנה:

"יש אומרים שמומר שנהרג בידי נכרים מתאבלים עליו" (שו"ע יו"ד, ש"מ ס"ה בהגה).

חלילה לנו להכניס גם את הגרועים שבפורשים מדרכי ציבור שלנו, האוחזים בידם את דגל האומה וקנייניה באיזו צורה שתהיה, בכללם של המומרים הנבדלים וקרועים לגמרי.

מי הם "הרוגי מלכות"?

כשאנו באים לחשבונו של עולם ברור, אנו שואבים דלי מלא של מים קרים על נפשנו העיפה, ואנו מקשיבים בשימת לב את האגדה בתלמוד:

"יוסף בריה דרבי יהושע חלש אינגיד [כמעט שמת ויצאה נשמתו. כשחזר] ותואירבל אמר לו אבוא: מאי חזית? אמר לו: עולם הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה. א"ל עולם ברור ראית. - ושמעתי שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. ושמעתי שהיו אומרים הרוגי מלכות אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן. מאן נינהו, אילימא רבי עקיבא וחביריו, משום הרוגי מלכות ותו לא, פשיטא בלאו הכי נמי [הא איכא תורה ומעשים טובים], אלא הרוגי לוד" (פסחים נ. בבא בתרא י:).

וע"פ עומק חשבונו של עולם ברור נוכל להקשיב ולשמע בקול ברמה של רחל המבכה על בניה, הממאנת להנחם על בניה: תחתונים הללו, אשר מצד אורחות חייהם של בני גילם והלך רעיונותיהם הנם מושפלים כ"כ בעיני המון רבה של האומה, אשר בעד תקוותה באו עד כדי מסירות נפשם, כמה הם למעלה, במעלת קדושים וטהורים כזוהר הרקיע מזהירים.

ויחד עם הד הקול המחבב את התורה ומעשיה על ישראל, "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו", שומעים אנו ג"כ ברגשי תנחומים "הרוגי לוד אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן".

בתקוה לנחומים, שגבורי התחיה העתידים יחיו חיים טובים וארוכים, ולא יהיה שוד ושבר בגבולנו, ויחד עם כל העם המצפה לתשועה יענו תמיד: בית יעקב לכו ונלכה באור ד'.

מטלה למחשבה

כיצד מתיישבת תשובתו של הרב קוק עם הרעיון שצב"ר הוא (ראשי תיבות) הרכב של צדיקים
, בינוניים ורשעים?

שיעור מספר 6

שיעור סיכום- פרישה מן הציבור

פתיחת השיעור בסרט "משחק ביתי" על גירוש תושבי גוש קטיף

דיון באמצעות שאלת חשיבה

בתקופת ההתנתקות ועדיין מהדהדים הקולות שהמתנחלים ביו"ש ובגוש קטיף פרשו מן הציבור, התנתקו מהעם, הסתגרו ביישוביהם, חזקו את מערכות החינוך שלהם ואת בתיהם, התעקשו בנחישות על "ארץ ישראל" אך ויתרו בכך בעצם על "עם ישראל". רבים טוענים שבכדי לתקן עיוות זה יצאו אותם אנשים למבצע "התנחלות" בליבותיהם של כל עמ"י, בכדי לשקם את הקרע, ליצור אמפתיה והזדהות. בכתב העת "נקודה" הובאו מאמרים הנוגעים בנושאים החשובים ביותר לציבור הדתי לאומי לגווניו, בנושאי הגות, חברה, פוליטיקה וביטחון לאומי. כמה מהמאמרים המכוננים ביותר של הציבור הדתי לאומי נתפרסמו בו, ביניהם המאמר "התנחלו בלבבות" של הרב יואל בן נון שהביא לשינוי חלקי בתפיסת ההשפעה ההתיישבותית בתנועת ההתנחלות, המאמר "הטובים לתקשורת" בו קרא אורי אורבך לציבור הדתי להשתלב בתקשורת והמאמר "דור הכיפות הגרוזיניות" מאת חנוך דאום, מאמר שעסק בתופעת נוער הגבעות כבר בשנותיה הראשונות.

מה דעתכן על כך בעקבות הצפיה בסרט?

מה את חשת בתקופת ההתנתקות?

האם את חושבת שהציבור הדתי לאומי מסתגר או פורץ מסגרות ופועל למען עמ"י באותה מידה בה פועל למען א"י? תני דוגמא המוכרת לך מחיי הימים.

בארץ קיימים היום הרבה מאוד גרעינים תורניים, הפועלים בתוך הערים הגדולות, ומסייעים רבות לקידומן.

תנועת בני עקיבא משקיעה רבות בכדי להכליל את העולים וחריגים בחברה בין שורותיה, רבים מאוד מבוגרי הציבור הציוני הדתי משרתים ביחידות קרביות בצה"ל וממשיכים לתפקידי קצונה וקבע.

יותר ויותר מבנות הציבור משרתות שנתיים בשרות לאומי.

לפניך מאמר שפורסם בעיתון "הארץ" בדצמבר 2001

פורסם ב - 02/12/01 00:00

עוברים מהתנחלות בגבעות להתנחלות בלבבות

מאת [נדב שרגאי](#)

יותר ויותר מתנחלים צעירים עוברים להתיישב בערים ובעיירות פיתוח כחלק מגרעין דתי-לאומי שמתמקד בעשייה חברתית. חלקם רואים בכך אידיאל חשוב בזכות עצמו; אחרים רואים בכך

אמצעי להעלאת קרנה של ההתיישבות ביש"ע

[twitter](#) עקבו אחרי אתר הארץ בטוויטר

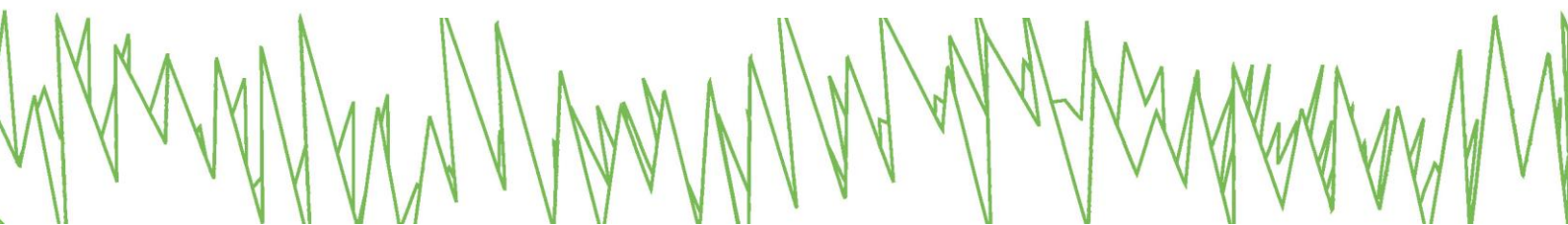

אלישיב רייכנר, ממדרשת "ביחד" בירוחם.
"לראשונה בחיי השתתפתי בהפגנה לא על
ארץ ישראל"

תצלום: אלברטו דנקברג

בעיתון ישיבת ההסדר בירוחם
פורסם לפני כחודש מכתב
שכותרתו: "וכי ימוך אחיך
ומטה ידו עמך, והחזקת בו..."
על המכתב היה חתום אלישיב
רייכנר, שביקש לשתף את
קוראי העיתון ב"חווייה
מיוחדת" שעבר. "השתתפנו",
סיפר רייכנר, "קרוב לעשרים
מתלמידי הישיבה ובוגריה,
בהפגנת ההזדהות של תושבי
ירוחם עם מפוטרי מפעל
'פניציה', שב"ה כבר שבו מאז
לעבודתם. מעבר לכבוד
שהביאה ירוחם בהפגנתה
המאופקת והמכובדת, ומעבר
להערכה שהובעה כלפינו על שנטלנו חלק בהפגנה, אני באופן אישי
הרגשתי שקיבלתי הרבה בהפגנה הזאת. לראשונה בחיי
השתתפתי בהפגנה שהנושא שלה לא היה 'ארץ ישראל' אלא נושא
אחר. השלטים בהפגנה לא עסקו במצב הביטחוני, וגם לא
בוותורים על חלקי מולדת, אלא בפרנסה של משפחות... יש מקום
לכאוב כאב שיביא להתעוררות גם בקשר לבעיות אחרות
במדינה..."

רייכנר, "מתנחל" לשעבר לפי ההגדרה

ישי רובין, ממייסדי גרעין "אומץ" בעכו.
"נכנסה בנו המתנחלים מידה מסוימת של
גאוה ויוהרה"

תצלום: ירון קמינסקי

המקובלת, נולד באלון שבות
שבגוש עציון וגדל ביישוב
העירוני אפרת. הוא למד
בישיבה לצעירים של "מרכז
הרב", ואת מיטב שנותיו
בתיכון העביר לפי עדותו
בהפגנות למען ארץ ישראל.
החייך החברתי ניטע בו
באחת מוועידות בני עקיבא
שבה השתתף. ב-1994, כמה
חודשים אחרי שהסכם אוסלו
בא לעולם, נמנה רייכנר עם
המחזור הראשון של ישיבת

ההסדר בירוחם. היום הוא עדיין שם, רכז הדרכה וסמינרים
במדרשת "ביחד", שנוסדה עוד לפני ישיבת ההסדר המקומית.

הסמינרים של "ביחד" עוסקים בעיקר בפערים החברתיים ובניכור
בין ציבורים שונים בחברה הישראלית. בשנים האחרונות מגיעים
אליהם יותר ויותר בני נוער מההתנחלויות ומהישיבות התיכוניות.
רק באחרונה ביקרו שם בנות אולפנת עופרה ובנות אולפנת
קדומים.

כמו רבים מחבריו יוצאי יש"ע שהשתלבו בשנים האחרונות במסגרת
הגרעינים התורניים בערים ובעיירות פיתוח, רייכנר מגלם בפעילותו
פן חברתי מובהק, שמאפיין כיום יותר ויותר נוער בוגר התנחלויות.
רייכנר, שהוריו מתגוררים באפרת, אינו מהסס להגדיר את המפעל
החברתי שבו שותף הציבור הדתי-הלאומי כ"התנחלות בלבבות"
(מטבע לשון שטבע הרב יואל בן נון), אבל הוא גם מתייחס אל
ההתנחלות בלבבות באמביוולנטיות ואומר שתלוי למה מתכוונים.

"יש מי שרואה את הצורך להתנחל בלבבות כאמצעי בלבד,
כשהמטרה העיקרית היתה ועודנה להתנחל חזק יותר בגבעות",
הוא אומר. "לדידם של אלה תדמית המתנחל חשובה אך ורק לצורך
ביסוס התנחלותו בשטח ותו לא... הקיצונים שמאמינים בגישה זו
יראו גם בהתיישבות בעיירות הפיתוח אמצעי בלבד. לשיטתם,
'כוחותינו' בעיירות הפיתוח 'נשלחו' למטרת יחצ'נות בלבד, כדי

שבבוא היום ישולשל הפתק 'הנכון' לקלפי של משאל העם על הסכם הקבע, ואם כך - כל קירוב הלבבות נועד למטרת הסברה בלבד".

רייכנר סבור ש"ההתנחלות בלבבות אינה אמצעי למטרה ואינה שירות לאינטרסים התיישבותיים, אלא היא מטרה חשובה בפני עצמה. לא מקרבים לבבות כדי להישאר על הגבעות אלא כדי להישאר בלבבות. יש עניין להיות נחמדים גם כשזה לא משרת שום אינטרס של ארץ ישראל השלמה. יש אידיאל אדיר של שלמות הארץ, ובצדו חי ונושם אידיאל שלא נופל ממנו - לשמור על שלמות העם - והוא צריך לעמוד בפני עצמו ולא בתור אמצעי למאבק על שלמות הארץ".

גוון יותר תורני

במרחק מאות קילומטרים מירוחם, בקצה השני של הארץ, מוביל הרב נחשון כהן, בוגר ישיבת שבי חברון שבבית רומנו (חברון), את גרעין "אומץ", הגרעין התורני שנוסד בעכו לפני כחמש שנים. כהן, יליד חצור הגלילית, רואה את עצמו כשליח של עם ישראל, ובזיכרונו, כך הוא מספר, חקוק עדיין משפט אחד שהוא וחבריו שמעו מהרב משה בלייכר, ימים ספורים בלבד לאחר שהגיעו לישיבה בחברון, לפני כ-15 שנה. "הרב בלייכר אמר לנו אז שהוא אינו מצפה מאתנו להישאר בעיר האבות והדגיש שהאמונה הגדולה בעם ישראל ובארץ ישראל צריכה להתבטא בכל חלקי הארץ".

השבוע דיבר כהן על השליחות שלו בעכו בדרך שבעלי התפישה החברתית נוסח ירוחם, כפי שביטא אותה רייכנר, בוודאי יסתייג ממנה. "קשה מאוד לבקש היום מהחברה ביש"ע, כשהכל בוער שם, לבוא לעכו, אבל אנו יודעים שהמאבק על יש"ע מתחיל מלבו של העם. אסור לנו לרוץ כחלוץ לפני המחנה בלי להביט לאחור. קיימת סכנה שנתנתק מהציבור. להתיישבות ביש"ע חייב להיות עורף". "אבל", הוסיף הרב כהן כמעט באותה נשימה, "אין כלל ספק, שהחשיבות של ההתיישבות ביש"ע זהה לזו של ההתיישבות במשגב עם או בקרית שמונה".

את גרעין אומץ בעכו ייסדה חבורת מתנחלים בוגרי ישיבות הסדר

מחברון, קדומים ודרום הר חברון. אחד מהם היה ישי רובין, שנולד וגדל באלון מורה הסמוכה לשכם. רובין וחברו דוד כהן כבר היו בדרך להתנחלות חדשה על אחת הגבעות סמוך למעלה חבר (דרום הר חברון), אבל בסופו של דבר הגיעו שניהם לעכו.

"בכל פעם שיש פיגוע, אני מרגיש שאולי אני צריך להיות שם", אומר רובין, "נפשית, אני מאוד קשור ליש"ע, אבל התחושה החזקה שלי בתור בחור דתי שלמד בישיבה היא שהציבור אצלנו שמשקיע המון בהתיישבות מפספס את הציבור שאמור להיות הגב שלו. זה העם שעומד מאחורינו, שמרגיש במידה מסוימת מנותק מאתנו. אני רוצה להתנסח בזהירות ולומר שנכנסה בנו המתנחלים מידה מסוימת של גאווה ויוהרה, שנובעת אולי מגאווה של יחידה מובחרת והיא שמולידה את הניתוק היחסי הזה מכלל הציבור. לכן באתי לעכו. מבחינה רגשית היה לי הרבה יותר נוח להיות היום באיזו גבעה, אבל מבחינת הרציו - חשוב יותר שנהיה בערים. אנו באים לכאן עם אותה הרוח שהביאה את האנשים ליש"ע, וכשבאים למקומות במשבר, כמו עכו שאותה עזבו בשנים האחרונות 4,000 משפחות יהודיות, עצם הנוכחות של זוגות צעירים חדשים עם ילדים כאן נותנת למקום תקווה מחודשת".

הנוכחות של ציבור דתי-לאומי בכלל ובני ההתנחלויות בפרט בערים ובעיירות פיתוח במסגרת פעילות משימתית היתה בתחילת שנות השמונים מגמה שולית של בוגרים אנטי ממסדיים, רבים מהם מזוהים עם השמאל הדתי או עם אנשי מימד ונתיבות שלום. בבית המדרש של מר"צ (מרכז צוותים) במבשרת ציון עברו באותה תקופה 15 משפחות בממוצע בכל שנה, שהתגבשו כגרעינים וצוותי משימה ויצאו לעיירות פיתוח כמו מעלות וקרית שמונה. את הפעילות בבית המדרש ריכזו בשנים ההן הרב יוסי שריד, הרב אורי כהן והרב שבתאי זליקוביץ. מאוחר יותר קמו יוזמות פרטיות - מדרשת "ביחד" בירוחם שאותה הקים ומנהל עד היום שמואל פרידמן בן שלום, וגרעיני "גחלת" שפעלו באילת, באר שבע, דימונה, בית שמש וירוחם. בכל שנה הוקמו גרעין או שניים נוספים.

היום אין מדובר עוד במגמה שולית אלא בדרך מרכזית. קרן מורשת, שקמה לפני כחמש שנים, הגדילה מאוד את נפח הפעילות של הציבור הדתי-הלאומי בכלל ונוער המתנחלים בפרט בערים

ובעיירות פיתוח, וגם העניקה לפעילות הזאת גוון יותר תורני. אם עד אז התנהלה מרבית הפעילות ברמה הקהילתית, הרי שהגרעינים התורניים של קרן מורשת הקימו תחילה בית מדרש, ישיבה או "כולל" ומשם יצאו לפעילות החברתית-הקהילתית. קרן מורשת, בעלת זיקה מובהקת למפד"ל, בנשיאותו של הרב הראשי לשעבר הראשון לציון מרדכי אליהו, ועם הנהלה ציבורית שבה שותפים גוונים רבים יותר של הציונות הדתית, מאגדת כיום 42 גרעינים תורניים. מורשת "בלעה" מבחינה ארגונית גם את הגרעינים החברתיים הוותיקים דוגמת הגרעין בירוחם, אך היא מאפשרת להם אוטונומיה תפעולית ותפישתית. כיום מאגדות 668 משפחות בגרעיני מורשת, ומדי שנה מוקמים חמישה גרעינים תורניים נוספים, שאינם מספיקים כדי לענות על הדרישה של מקומות כיהוד, עפולה או נצרת עילית.

לא בודקים בציציות

שמואל בן שלום, יוצא קיבוץ סעד ומייסד מדרשת ביחד בירוחם, אומר שהשותפות של יש"ע בעשייה החברתית היא טבעית. "בניגוד למדרשות אחרות שעוסקות בעיקר בנושאי ארץ ישראל ואמונה, אנו עוסקים בשני נושאים עיקריים: פערם וניכור, וערכים. לצאת מעצמך ולתרום לכלל. ודווקא הצד הזה יותר קשור ליש"ע. כי יש"ע הרימה את נס החלוציות והציונות, בתחום ההתיישבות ובתחום המדיני-הפוליטי. אנו מדברים על חלוציות בתחום החברתי. שנים מדברים באותה שפה, שפת החלוציות. לא בודקים בציציות של אף אחד אם הוא מיש"ע, אבל באופן טבעי, יש בשנים האחרונות שותפות רבה יותר של יש"ע בעשייה שלנו".

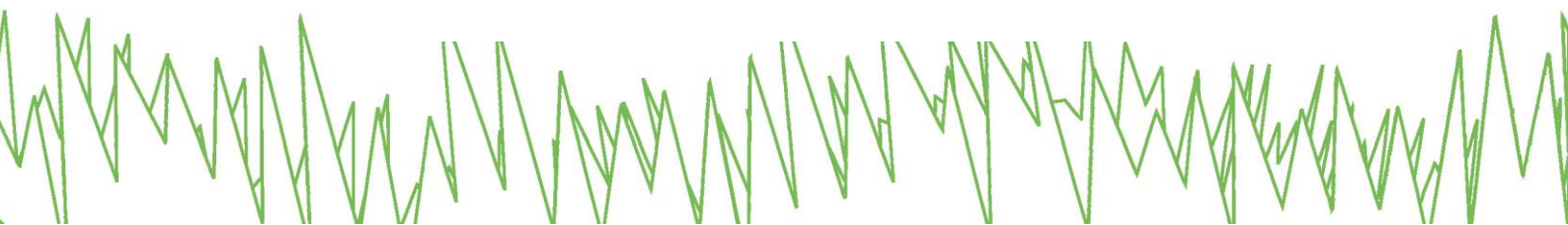
בן שלום, אחד מחלוצי העשייה החברתית בציבור הדתי-הלאומי, מתבונן על השותפות המתעצמת של יוצאי יש"ע בתחום החברתי בעיניים סוציולוגיות. "יותר מאשר מדובר בתופעה דתית, מדובר בתופעה סוציולוגית. זה ציבור שמחפש כל הזמן כיצד להוביל, כיצד להפוך מזנב לראש. הציבור הזה חי שנים עם רגשי נחיתות. הוא תמיד היה אחרי. אחרי הקיבוצים, אחרי המושבים, אחרי הפלמ"ח, אחרי הציונות. הוא תמיד בא בעקבות. הוא תמיד היה צריך להתנצל. גם לעשייה החברתית במקומות כמו ירוחם, דימונה ובאר שבע הוא הגיע עם שאיפות ל'תרומה מנהיגותית', והרבה רצון

להיות שייך ושותף לעשייה".

"באיזשהו מקום", אומר בן שלום המזוהה כשמאל דתי, "הפסיקו היישובים ביש"ע לאתגר את הנוער שם. היתה הרבה התברגנות. נוער הגבעות זו התפתחות של השנים האחרונות בלבד, אבל עוד קודם לכן וגם היום אחד הפתרונות להתברגנות הוא תרומה במישור החברתי. החבר'ה מיש"ע הם חבר'ה טובים שהתחנכו על חלוציות ועשייה ותרומה לכלל ולחברה וחיים עם משמעות. הפעילות שלהם היום בעיירות הפיתוח אינה סותרת את המפעל שהם גדלו עליו ביש"ע. זאת השלמה, וכך מרביתם רואים זאת".

תהילה שיימס ואסתי קן מקרית ארבע הן שתיים מבנות השירות הלאומי שהפכו את ירוחם לביתן, והקימו את משפחותיהן במקום. שיימס אחראית כיום על בנות השירות הלאומי בירוחם והיא מאשרת למעשה כמה מהאבחנות של בן שלום. "למדתי באולפנה בקרית ארבע. כל חיי התרכזו שם, אבל היתה אצלנו בבית תחושה מאוד חזקה שזה לא מספיק, שיש עשייה לא פחות חשובה ואולי אפילו יותר חשובה מההתיישבות ביש"ע. אנחנו ובוגרים רבים של הגרעינים השונים נמצאים כאן כדי לגרום לאנשים להרגיש שיש להם קהילה וחברה טובה. מעבר לתרומה במועדוניות, ובשיעורי העזר ואצל הקשישים והנוער וציבורים אחרים, עצם השהות כאן נותנת ליישוב תחושה שהמקום הוא מקום עם חיוניות ולא מקום מתנוון או תחנת מעבר; מקום שרוצים לבוא אליו ולחיות בו, ולא חור שמבקשים לברוח ממנו".

שיימס, קן, רייכנר, רובין וחבריהם מגלמים בתפישתם "זרם מרכזי" חדש ביש"ע, המעניק לגיטימיות ואף עידוד לתרומה החברתית ואף להשתקעות בעיירות פיתוח. אם לפני כעשר שנים היו הדתיים-הלאומיים בעיירות הפיתוח בבחינת מורדים ומהפכנים חברתיים, עם אוריינטציה שמאלית מובהקת, הרי שהיום השתנה המצב מן היסוד, עד כדי כך שהנוער של יש"ע מתנחל גם בתוך הקו הירוק ואף אינו מתבייש בכך.

מהי "פרישה מן הציבור" עפ"י המאמר בעיתון "הארץ"?

מהי התמורה שנעשתה בציבור הדתי לאומי מאז ה"התנתקות"?

איך את רואה את עצמך משתלבת כעת ובעתיד בעם ישראל, "מתנחלת בלב העם" ותורמת את חלקך.

נסיים בשיר "רקמה אנושית" של חוה אלברשטיין (המבטא באופן חזק מאוד את קישורינו זה לזה כגוף אחד)

מטלת ביצוע לנושא זה "לא לפרוש מן הציבור"

מטלת ביצוע-מסכמת

1. אל תפרוש מן הציבור :

במקורות שלמדנו על פרישה מן הציבור, נתקלנו בסוגים שונים של פורשים.

א. הביאי שני מקורות המסבירים את הביטוי פרישה. (10 נק')

ב. איזה פירוש הפתיע אותך במשמעות שלו ומדוע? (12 נק')

2. משה ואלימלך היו שני מנהיגים לעמם, וכל אחד מהם התייחס לצערו של עם

ישראל באופן שונה.

א. כיצד התמודד אלימלך עם צערו (רעב) של העם? (נסי לנתח את הסיבות

שגרמו לו לכך, מבחינה רגשית, משפחתית וכו') (8 נק')

ב. משה לעומתו התמודד בצורה שונה עם צערו של עם ישראל, איזה דמות

המוכרת לך, השתתפה בצער העם? (ניתן לציין דמויות לאו דווקא תורניות,

אלא אף ציבוריות). (10 נק')

ג. המצב הכלכלי במדינה אינו במיטבו (בלשון המעטה), האם ההתנהגות של

נבחרי הצבור במדינה משקפת זאת לדעתך? (הדגם הסבר). (7 נק')

3. חז"ל אמרו: "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, ושאינו מתאבל על

ירושלים אינו רואה בשמחתה".

א. הביאי מספר נימוקים לדברי חז"ל הנ"ל. (7 נק)

ב. חברי אמרה דומה ברעיונה לדברי חז"ל וקשרי אותה למציאות ימינו. (10 נק')

4. תפילה בצבור נחשבה מאז ומתמיד כתפילה בעלת יכולת יותר מתפילת היחיד.

כתבי ופרטי:

א. במה היא חשובה יותר? (8 נק')

ב. מדוע תפילת היחיד אינה בעלת ערך כמותה הרי היא תפילה הבאה מן הלב?

(אדם מטבעו מתפלל יותר על עצמו מאשר על זולתו). (6 נק')

5. לצערנו הרב כאשר נהרג לוחם של צה"ל כל עם ישראל משתתף באבלה של

המשפחה, אך כאשר נהרג אדם בתאונת דרכים, אנשים נדים בראשם לצער אך

עוברים לסדר היום.

א. מדוע לדעתכם קיים הבדל זה? (10 נק')

ב. חברי פרסומת חינוכית שתחזק את תשומת לבנו לאסון של תאונות הדרכים.

(12 נק').

